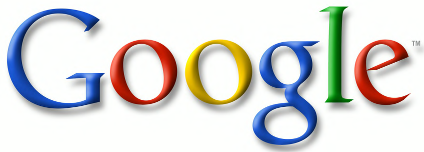

VLASŤ.

Skládání

Karla Vinařického.

Čistý výnos věnován k základnímu nadání zakládané dívčí školky při škole Vyšehradské.

V Praze 1863.

Tiskem Rohlíčka a Sieversa.

Vlasť.

Vlasť.

Skládání

Karla Vinařického.

Motto:
Však i tobě, synu, dala
ruka Boží země částʼ;
neboť tobě darovala
živnou, krásnou, slavnou vlasť.
Jablonský.

Čistý výnos věnován k základnímu nadání zkoušené dívčí učitelky při škole Vyšehradské.

V Praze 1863.
Tiskem Rohlíčka a Sieverse.

Jarým synům a dcerám
české vlasti.

Od mladosti bývalo mi vždy potěšením, za jasného dne s hory se dívati na rozlehlou krajinu. Na horách čistější zavívá vzduch, a široký obzor pod jasnou oblohou má do sebe rozmanitých půvabů. Na Slanské hoře, na Řípu a Blániku, na Bezdězi a Táboře (v Jičínsku), na Třemšíně a na Hluboké jevila se mi krása té země, kterou mně i Vám, mladí přátelé, za vlast určil dobrotivý Bůh. Neměl jsem a nemám na zemi té ani pídi vlastního pozemku a přece pochybuji, že se kdy nejbohatší zeman více radoval ze zdaru svých výnosných statků, než já z pouhého pohledu na bohaté dary, kterými Bůh žehná naši milou vlast.

Posud pocituji radostí těch, kterých vyslovil náš Jablonský v jemné básni: „Radosti všech.“ Dojemná jsou slova jeho na konci jejím:

Však i tobě, synu, dala
ruka Boží země část;
neboť tobě darovala
živnou, krásnou, slavnou vlast.

Podobných pocitů vyjádřiti jsem se pokusil v tomto skládání na tré rozděleném:

Země naše a plody její —
Lid náš a život jeho —
Snahy a city naše.

Přeji, aby slova ta našla ohlasu v srdci Vašem.

Na Vyšehradě 24. ledna 1863,
v den doplňku šedesátého roku věku svého.

Starý přítel Váš

Skladatel.

Přehled.

I. Země naše a plody její.

II. Lid náš a život jeho.

III. Snahy a city naše.

Opravy.

Str. 92. ř. 3. čti: tať je na místě taktě.
Str. III. ve vysvětlivkách, čti:
K obraně vlasti povolal roku 1808 císař a král náš František také české obrance, jenž na hlas krále svého „proměnili srp i kosu v zbraň.“

I.

Země naše a plody její.

Vyzvání do kraje.

Zavítejte blíže ke mně,
  mladí moji krajané,
ratolístky české země,
  matky té požehnané!

Povyjděme z ohrad města!
  k pouti v kraj vybízí máj;
kvítím poseta je cesta,
  novým šatem stkví se háj.

Tamto hora korunuje
  živné vlasti planinu;
tam pouť naše zaměřuje, —
  na knížecí výšinu.

Tam kolébku vám okáži,
  kde ste se narodili,
kde ste pod mateřskou stráží,
  světlo Boží spatřili.

Vzhůru, děti české země,
vzhůru na posvátný Říp!
poprvé tam české plémě
líbalo zem vonných líp.

Hory.

Na hoře jsme! Pocelujme
chrámu posvátného práh —
a teď zraky potopujme
v šírodálných končinách!

Krajina se rozprostírá
vlnovitě brázděná;
o hory se v zad podpírá
nebes klenba sklopená.

Kol jsou Čechy ohraženy
horami jak baštami,
k uhlům světa obráceny
svými čtyrmi hranami.

Odkud v létě slunce vstává,
Krkonošský hřeben hor —
a kde v zimě zapadává,
hradí nás Šumavský bor.

Krušné vrchy k Sasům staví
na obranu příkrý plot:
Žďárské hory do Moravy
k bratrům přejí volný vchod.

Kolem stojí horské báně
mnoholíčné homole,
zelenavé kopce, stráně,
chlumů zdobné kužele.

Dlouhé pásmo středohorské
modrá se s Milešovem;
k jihu Brdy, Hvozdy borské,
Javor s černým Jezerem.

Zděnou hradbou hlava šedá
Bezděze je věnčena:
Ještěd jako drak se zvedá
Izery blíž temena.

Níže Trosky, v šeré dáli
skalné město Zámrské;
blíže k nám Prachovské skály,
v před — pahorky zápražské.

V klínu jejich leží Praha,
hlava, srdce matčino!
Matko dobrá, Čechům drahá —
zdráva buď má otčino!

Pohled do kraje.

Krásné jsou ty hlavy chlumů,
boky, stěny skalnaté;
krásné odění to šumů
listnaté i jehlaté.

Krásná měna hor a dolin,
hájů, luhů, palouků;
krásné obruby ty polin
i ta stříbra potoků.

Z nížin lesklé vyskakují
věže kostelů a měst,
polnatých ploch ozdobují
řady stromů vedle cest.

Malebné jsou bílé dvory,
a jich střechy červené;
v dálí modré, šedé hory,
vůkol pole zelené.

Barvy ty jsou milokrásné!
za rovinou hor věnec,
pod klenbou oblohy jasné,
květovaný koberec.

Krásná, tys, kolébko moje,
země Čechům slíbená!
I mne zůveš dítě svoje,
matko má ušlechtěná!

Obloha.

České hory nepyšní se
věčných ledů zrcadlem:
laviny s nich nesují se
na byt lidský úpadem.

Není horko v zemi této,
sibirsky ni studeno;
s mírnou zimou mírné léto
Tvůrcem jí uděleno.

Cizí nám jsou bařin páry,
cizí dechy morové,
cizí Africké Saháry,
cizí smrště pískové.

Všickni, kdo zde přebýváme,
neznajíce pohrom těch,
vlasti ku chvále voláme:
„Šťastná jest obloha Čech!“

Předvěká podoba Čech.

Před věky jezero vlálo
země české kotlinou,
než prorvati se událo
vodám sypkou skalinou.

Až tam v koutě k Saské zemi,
Děčinský kde strmí hrad,
jezero protrhlo lemy
skal a vodám sdělo spád.

Dlouho vír tam boural vzteklý;
dlouho brody vlnité
stýkaly, než ven vytekly
z tůně jezerovité.

Do dna moře pak vypráhlo,
když ten otevřel se kout,
a řečiště vod se stáhlo
v jeden valný Labský proud.

Čechova mohyla.

Po předlouhé řadě věků,
po odlivu potopy,
připraven byl byt člověku
v tomto srdci Evropy.

Ale kdož pak těchto krajů
první byl vzdělavatel?
kdož podmýtěných u hájů
živné žíto první sel?

Komu panenská ta země
poprvé vydala plod?
kteraké tu lidstva plémě
první ve žních lilo pot?

Starodávná pověst praví,
s Řípu že se díval Čech —
že si oblíbil kraj zdravý;
zde se rozžehnal s ním Lech.

Srdcejemná bývá doba
  loučení a rozchodu;
líbali se bratří oba —
  Lech pak bral se k východu.

Čech udatný vojevoda
  prápor svůj zde zarazil.
Otec českého národa
  dlouho šťastně vévodil.

Odtud pluky vůdci věrné
  šířily svá bydlení
až po dálné lesy černé;
  Čech dal zemi přijmění.

Povězte, vy šedé skály,
  kam stoupenci Čechovi
vůdce svého pochovali?
  lépe, než vy, kdož to ví? —

„Ve Ctinovsi pohřben vůdce,“
  pověst dí starobylá;
„Hrobku Čecha zbořil škůdce:
  Říp jest jeho mohyla.“

Řeky naše.

Labe, z našich řek největší,
splavné jest a rybnaté;
Vltava se chlubíc ječí,
že má perly bohaté,

Votava zrn zlatých nese,
v ní též perla svítívá;
drahý kámen v Izeře se
tajným ohněm zářívá.

K Vltavě Otava tichá,
Lužnice i Sázava,
ke Mži Radbuza pospíchá,
Litavka i Bradlava.

S Vltavou Mži Labe pije,
Ohru s Bílou polyká,
k severu se dále lije,
až se tůni mořské vzdá.

Všecky potoky a řeky
  do moře vytékají,
a tekouce po vše věky
  přec ho nepřelévají.

Zákon věčný drží váhu;
  páru z vod vyvozuje,
v tekutou ji mění vláhu,
  deštěm zemi svlažuje.

Prameny se oživují;
  v střídě obnovených let
žilami podzemních slují
  tlačí propast vodu zpět.

Meze moři vyměřilo
  rámě Stvořitelovo,
by se nikdy nepřelilo,
  leda — na jeho slovo!

Vřídlo Karlovarské.

Nechať řeky v dolech ječí,
a se chlubí jakkoliv,
že snad nosí lodě větší —
vřídla jsou mi větší div.

Teplice a Karlovary
po všem světě slynoucí,
lůna země naší dary,
vrou z propasti horoucí.

Temně na dně hučí vřídlo,
pára skálou cpe se ven,
napružené varu křídlo
prudkým tryskem skáče v den. —

Kdož té rokliny dno skalné,
kdož tu dílnu vřídla zná?
kdož ty síly pružné, valné,
vřelých vod těch vyskoumá?

Z vůle Boží mocně vládnou
po tu dobu živlové;
co nám div, jím hrou je snadnou,
každý hrá dle vlohy své.

A z té hrůzy léky vaří
dobrodějná příroda! —
chvalme, jenž tím lidi daří,
Boha, všeho původa!

Prameny.

Z lůna země v den se řine
množství dobrých pramenů,
a chorobným zdraví plyne
ze žil puklých kamenů.

Slynou vody Marianské,
Zaječice, Sedlice,
Chebské, Bilinské a Janské,
Slanská také studnice.

Kyselou a hořkou vodou
  jedny se znamenají:
jiné železem a sodou,
  jiné sírou chutnají.

Závistí cizina vzdychá
  po těch vodách léčivých:
my, co lékař jinde míchá,
  máme v proudech prýštivých.

Rudy.

Druhdy rostly zlaté pruty
  v dolních vrstvách českých hor,
a přec mnohokráte krutý
  v zemi zuřil hlad a mor.

Císař Karel moh' pobíti
  zlatým plechem Pražský hrad,
a přec nemoh' zameziti
  nouzi lidu, trapný hlad.

Svědek tomu na Petříně
  nazvaná zeď hladová;
poskytnula chleb chudině
  stavba tato Karlova.

Lid opouštěl pracné rádlo,
  nedbaje, by žíto sel;
v písku hledal zlaté prádlo,
  z lakoty vyhladověl. —

Oželíme zlaté báně
  Jílovské a Kašperské,
bohaté i jiné stráně,
  zlaté zrní Písecké.

Schudla sice Hora Kutná,
  Příbram posud vévodí,
Březová též není smutná;
  stříbro na den vyvodí.

V Krušných dolech roste síra,
  hnědá měď i bílý cín;
olovo se též vybírá,
  rtuť i zinek z dolních mín. —

Ve tvém lůně, česká země,
  leží všeho zboží sklad:
v pilné ruce však tvé plémě
  nepřeberný má poklad.

Chvála uhlí a železa.

Chlub se diamanty svými
  bohatá Brasílie;
zlatodoly báječnými
  chlub se Kalifornie!

Za drahokam nejskvostnější
  nedám uhlí kamenné;
za zlato sebe ryzejší
  nedám rudy železné.

Hubená po zlatě touží
  Midasova lakota;
takový hlad blázny souží:
  moudrých blaží sporota.

Uhlí máme, rudu máme,
z níž se kove srp a pluh:
stroje z ní si uděláme,
kterým žehná lid i Bůh.

Srp i kosu proměníme
proti vrahům v těžký čas,
královský-li uslyšíme
k obraně zovoucí hlas.

Drahokamy.

Dávno do Čech chodívával
vtipný vlaský kamenář,
k mosaikám vyhledával
všebarevných kamů zář.

Někdy pasák, který vodí
hejno peří bílého,
kamenem na poli hodí
dražším hejna celého.

Někdy kopne do křemene
kůň na stlané silnici,
a odrýpne od kamene
topas pěkně zářící.

V písku říčném, v tmavé sluji
složen kámen zrnatý;
za zlato se vyměňují
pravočeské granáty.

Karnéoly i opály,
ametysty, rubíny,
chrysolity a křišťály,
jacinty a safíry

s perlami do diadémů
vtipně se zasazují,
k ozdobení důstojnému
monstrancím se věnují. —

Ohněm spanilým se třpytí
vzácný, drahocenný skvost: —
spanileji ještě svítí
čistoty panenské ctnost.

Lomy.

Lomy naše poskytují
pevné, pěkné stavivo;
jámy také zahalují
grafitové kreslivo,

porcelánku, lesklou slídu,
alabastr, tučný slín,
mořskou pěnu, psací křídu,
kropenatý serpentín.

Rokle poskytují skrýše
zvířatům a divochům:
chudý ze dřev roubí chyše,
měšťan staví pevný dům.

Čeho třeba, všeho máme,
k nádherným i budovám:
ze mramoru vytesáme
sloupy na velebný chrám.

U rybníka.

Kamkoliv mé oko patří,
živoci se zjevují,
nad zrcadlo vodní kapři
z rybníka vystřelují.

Horské vody těší pstruhy,
dolejší — hlavatice;
mřenky živí malé struhy,
potok hostí bělice.

Z řeky někdy úhoř hladký
vymyká se na palouk:
vábí ho snad hrášek sladký,
čili muška, nebo brouk?

V Labi jesetr se házi;
losos valný zmáhá proud,
z moře nazpět k nám přichází
v rodný sladké vody kout.

Z ciziny ten poutník vodní
  do vlasti se vracívá:
toužíc po kolébce rodní;
  za tu slasť i život dá. —

Něžné lásky k matce vlasti
  v srdce nám je štípen cit:
tupý jen té nezná slasti,
  nevděčný k otčině lid.

Milí ptáčkové.

Znám i jiného poutníčka,
  který k nám se stěhuje, —
kdož jiný, než vlaštovička —
  věrně nás navštěvuje.

Vítej, poutnice mi něžná,
  na domácím podstřeší!
Zima již minula sněžná,
  jaro tě zde potěší.

Dřív, než jarní zavál vánek,
přišel k nám poslíček tvůj,
s výše oblohy skřivánek,
hrdélkoval nápěv svůj.

Z podmezí křepelka hádá
příští cenu obilí;
žežulice z lesa ráda
zakukává v pochvílí.

Večer tluče slavík píseň:
já poslouchám pod hájem,
radost jeví-li či tíseň
srdce svého — tlukotem? —

Jako slavík prospěvujme
slávu Hospodinovu,
a své díky opětujme
za dar Boží poznovu!

Zvěř.

Tlupa korotví se plaší
  za mým krokem s osení;
zajíc každého se straší
  větérka zašustění.

Nejsem lovec: proč se bojí
  zajíc hocha? proč je plach?
a snad v cizím zelí strojí
  svědomí též jemu strach? —

V oboře se daněk míhá,
  jelen též parohatý,
za parna se chladě líhá
  v bažině vepř zubatý.

Kuny, lišky, tchoře stíhá
  v revíru svém myslivec,
i na škodnou v noci číhá
  a ji chytá v past a klec.

Tak když občan odpočívá,
a po denní práci spí,
v noci četník za něj bdívá,
zloděje až vyslídí.

Vyhubena zvěř je dravá
dávno v našich lesinách;
zřídka šelma se toulává
po hraničných houštinách.

Vlk neb medvěd zabloudí-li
do Šumavských pralesin,
hned po malé kratochvíli
střelen bývá pouště syn.

A pro upamatování
srst se jeho vycpává;
na odiv se k ohledání
do museum dostává.

Český kůň.

Český kůň se k vojně hodí
udatným kyrysníkům,
po rytírsku statně chodí,
neboje se střelby -pum.

Beze strachu v bitvu hledí,
vzor českého vojína;
nepochybně ví, že sedí
na něm statný hrdina.

Ba, když poboden žene se
v šiku prudkým útokem,
tepaná se půda třese
pádným jeho kopitem.

Ovčácký pes.

Pastýř troubí a po boku
jemu stojí čilý pes,
vycvičený v běhu, skoku;
bravy řídit jeho ples.

Tlupy vlnaté se z dvorů
na návsí shromážďují,
chvátajíce na prostoru
bekem se pozdravují.

Pes na ovce hledí; číhá,
kdeby která z řady šla;
štěkotem všetečnou stíhá,
by se v řad navrátila.

Stádo hafan obskakuje
po mezích se pasoucí,
mlsnější hned zarejduje
v zámezí pozajdoucí.

Tu staví, tam popohání
všudybyl ten štěkavý,
neumdlévá, nemá stání
napomínač těkavý.

Věru on zná pastýřovo
myšlení a kynutí;
vše na hlesnuté jen slovo
vykoná ve mžíknutí.

Včela.

Rád se z hraženého dvoru
v šíré pole podívám,
i do háje, i do boru
k zábavě své chodívám.

Volně dýchám na prostoře
pod širokým obzorem;
moci Tvůrcově se koře
vůkol hledím s pozorem,

jak nejmenší tvory živí
dobrotivý, štědrý Bůh.
Všady vidím lásky divy:
radostí můj pléše duch.

Hle, tu motýl kropenáček
baví mne svých barev hrou;
na palouku z oulu ptáček
šťávu hledá medovou.

Prášek na vosk sbírá včelka
ze kalíšků květinek;
pilnosti má učitelka
kvítkům štědrým vučí vděk. —

Chvalitebné včely ctnosti
i mně buďte pobídkou:
bych neostal v bedlivosti
za tou malou dělničkou.

Lesy.

Málo máme holých strání
leda kolmé stěny skal,
kdežto vzniku rostlin brání
slunečních paprsků pal.

Nejsou u nás lada pustá,
jako v zemích půlnočních;
skřivená kleč nedorůstá
na Sněžky jen úbočích.

V borech jehlovaté roste,
v lesích dříví listnaté:
v luhu vlhkém vrby sprosté,
olše, habry drsnaté.

Štíhlá sosna výše pne se,
dub ramena rozkládá,
staletý kmen v českém lese
na pouť morskou dozrává.

Nejeden se v mořích plaví
  koráb z dubů Šumavských;
české naše bory slaví
  tesař lodí zámořských.

Truhlář v lese cení kmeny
  hledě na jádro a suk;
mně jsou všecky stejné ceny:
  javor, bříza, kaštan, buk,

jasan, jíva, borovice,
  modřín, osyka i vaz;
jejich kůra, květ a — více
  ještě — list mne baví v čas.

Listí maje ve zásobě
  bedlivě je zpytuji,
porovnávaje všech k sobě
  Tvůrci se obdivuji,

jak i na lupenech píše
  nevýslovnou moudrost svou,
jehož chválí tvorstva říše
  moc a slávu nesmírnou.

Hle, tu vidím list okrouhlý,
  srdci ten se podobá;
jiný vykrojen, podlouhlý,
  a ten ostré jehly má.

Ruka Tvůrce listím hrála —
  šatem stromů vyšitým,
a všemožné vzorky dala
  k údobám rozmanitým.

Houby.

„Pojď, mé dítě, v lesní loubí,
  myslivec nám dovolil;
v lese budem sbírat houby;
  Bůh je chudým udělil.“

Dcerušce dí sirá vdova.
  Dobré dítě zaplesá,
matčina slyševši slova;
  poprvé jde do lesa.

Tam jí ukazuje matka
houby chutné a zdravé:
hřiby, smrže a kuřátka,
ryzce i červenavé.

Podle matky dítě hledá:
„Hle jak krásná houba ta!“
zvolá — muchomůrku zvedá. —
„„Nech, ta jest jedovatá!““

„„Nezkušena tys, nevinná,
šálí tebe pěkná tvář.““
Matka dceři připomíná:
„„houba ta je krásný lhář.““

Kvítí.

Kdo spočítal v lese listí
spadlé v chladné jeseni,
ať se pokusí vyčísti
byliny a koření,

z nichžto zemi šat barevný
jaro s letem uplítá:
komu počet jejich zjevný,
jmenem ať je vyčítá.

A však mé na každé kvítko
oko rádo hledívá;
samorostlé jara dítko
více mne tu těšívá

než to vzácné za sklem kvítí
snášené od zámoří,
jež, nechť pyšněji se třpytí,
smysl můj nepokoří.

Přeji cedry Libanónu,
  přeji palmy Africe,
vzácnost přeji tu i onu
  bohaté Americe:

já si vážím štědré ruky
  Tvůrcovy, kde zjevena!
nikdy nedělá mi muky,
  čím vlasť jiná dařena.

Za sklem ráj velebte jedni,
  jiní stromu stříženec:
háj mi nikdy neovšední,
  ani luční květenec.

Za cizotky milé pánům
  růži planou nezadám:
jiřinkám i tulipánům
  před fialkou čest nedám.

Sady.

Nezávidím Vlachům fíků,
oliv, ani melónů,
ani čínských rýžovníků
ani zlatých citronů.

Švestky české se turančům
italským vyrovnají;
jabka naše pomerančům
chutí se nepoddají.

Ořech daří se po stráni,
třešně i strom višňový,
tuhým mrazům se ubrání
jabloň i strom hruškový.

Máme křoví malinové,
rybézové, liskové;
to nás ku pochoutce zove —
hoši, pravda-li, či ne?

U Mělníka víno roste
jako granát červené;
chválí také cizí hosté
Žernosecké zelené.

Černý chmel v dolíku buje,
ovinut o tyčky zbraň;
ploty veské okrašluje,
ozdobuje křivou stráň.

Již i marušových stromů
bedlivěji pěstujem,
lípy u dědičných domů
starověké milujem.

Lípo milá, strome český,
sladká živitelko včel,
tvůj květ vonný, tvůj koš hezký:
hodna's, bych tvou chválu pěl!

Pole.

Vizte rozlehlé ty lány
mohovitých zemanů;
pěkně jsou i karbovány
líhy skromných občanů.

Čechy jsou, cizina svědčí,
veliká obilnice;
co bohactvím ale předčí:
žita nebo pšenice?

Zde haluzky řepky zlaté
po řadách zakvétají;
a co asi vousinaté
vzduchem klasy šeptají?

Nad kovy a vzácné rudy
ve podzemních dolinách
cením lidoživné hrudy
na vzdělaných polinách.

Která země na světě se
 vlasti české vyrovná?
Srdce radostí se třese: —
 kde jest země podobná?

Otázka.

Bohatá je česká země
 a v ní hojná výživa:
zdali jest jí hodno plémě,
 které na ní přebývá?

II.

Lid náš a život jeho.

Rolník.

Úrodná jsou naše role,
zdárná naše osení:
Čech i méně plodné pole
vzdělávati nelení.

Suší luhy a močály,
lada rádlem převrací,
kryje hlínou holé skály
a je v sadby obrací.

Horník zkušený zná rudu,
cení vrstvy podzemní:
rolník moudrý zná svou půdu
a co nésti může, ví.

Setby se sadbami střídá
podle zemní povahy;
pole žádoucí pak vydá
mzdu té moudré rozvahy.

Jako sadař plné růže
  i na šípku vynutí:
rolník pilný poušť změže,
  vydat plod jich přinutí.

S potěšením patří na to,
  co se jemu zdařilo;
zdar ho těší víc, než zlato,
  z potu jež vyprýštilo. —

A však dílo-li se daří,
  nebuď pyšným, rolníku,
věda, úhona že maří
  naději v okamžiku.

Ne kdo símě zaorával,
  celou práci vykonal:
než kdo zrůst a časy dával,
  ten vrch díla dokonal.

Koř se Tvůrci, v něho doufej
  v nehodách i trampotných;
zkouší tebe: — ty nezoufej, —
  on vyvede tebe z nich!

Nové hospodaření.

Co dobrého měli staří,
 vděčný ucti potomek:
a však co se lépe daří,
 přijímej vždy v hod a vděk.

Ve výstavě nové stroje
 český rolník spatřuje;
dle jiného dílo svoje
 přísněji posuzuje.

Co je v poli, v dvoře zdárno,
 vůči hledě poznává,
co daremno a co marno,
 rozum na ruku mu dá.

Napřed možné panstvo svítí
 povzbudivým příkladem,
soused chudší se rozníti
 za nemarným nákladem.

Hospodářství není sprosté,
  počíná být uměním;
statek dědný v ceně roste
  umělým zvelebením.

Složte plané obyčeje,
  kdo jste posud váhaví!
patřte, co se vůkol děje,
  kam dospěli bádaví!

Dělník svobodný.

Dejte líným medoplynný
  a tekoucí mlékem ráj,
loubí dělej tam keř vinný
  a strom granátový háj.

Dejte Turkům vrchní vládu
  nad lidem zotročeným:
během věků přijde k pádu
  ráj ten mravem zkaženým.

Otroků jest ruka líná,
  hřbet nehybný, shrbený! —
vizte však, jak si počíná
  občan robot sproštěný!

Ví, že jeho jest, co dělá,
  a že dědí po něm rod:
z pustých lad on sady vzdělá,
  mzdu vyzíská za svůj pot.

Vizte nyní rolní práce
  volnou rukou dělané —
jako rýčem na zahrádce
  záhony spořádané!

Pod rukama roste zboží,
  pilný si ho dobývá;
na ochotném díle Boží,
  požehnání spočívá.

Selka.

Hospodyně, řádná selka,
jeví doma píli svou:
jako pracovitá včelka
stravu snáší medovou.

V oule sedí matka včela:
selka neodpočívá;
kde je třeba, pilně dělá,
o všechny starostlivá.

První vzhůru budí chasu,
sama první do práce;
oběd strojí k půldne času
rodině i čeládce.

Peče chlebové bochníky,
buchty, dolky, lívance,
housky, koblihy, rohlíky,
měchury a mazance.

Vaří na podzim povidla,
zelí v soudek nakládá,
strojiti zná chutná jídla,
a co zbývá, chudým dá.

Vaří polévku, škubánky,
kaši medem sladívá,
svítkem z vajec a smetanky
hosta vzácného ctívá.

Na košile, na podušky
chystá prádlo tenounké,
střádá péří pro dcerušky
na peřiny měkounké.

Veselá a nikdy líná
ani na ta housátka
na dvoře nezapomíná,
ni na holá kuřátka.

Všecka havěť dobře zná ji;
když jen na dvůr vykročí,
slípky ze všad přibíhají,
k ní se rychle přibočí.

Dvoří se jí, za ní chodí
  i sám pyšný kohoutek,
pohlížeje, zdali hodí
  jemu zrnko na zobek.

Při všem díle selka hledí
  ještě na svá mlaďátka;
běhá kolem ní, neb sedí
  jarobujná čeládka.

Soudí pře své malé chásky,
  napomíná, varuje,
odpovídá na otázky,
  mravům jich vyučuje.

Nemá stání dobrá máti,
  o domácí pečlivá;
sotva usne, musí vstáti,
  odpočinku nemívá.

Nemluvňátko své kolébá,
  a svou písní konejší,
šetří, čistí, jak mu třeba;
  nad nemocným v noci bdí.

Zapomínavé vy děti,
svědomí se poptejte:
chováteli ve paměti,
co svým matkám dlužny jste?!

Chasa.

A kdo vypočítá díla
švarné chasy vesnické?
Hbitá ruka, jará síla
u čeledi rolnické.

Před úsvitem vstává k dílu,
chvilku jen se pomodlí,
ostří kosu, srp a pilu,
do práce hned popílí.

Chasník oře, vláčí v poli,
seče, v parnu nelení,
sváží snopy do stodoly,
mlátí chleb svůj týdenní.

Dívky dobytečka hledí,
  v bečkách máslo stloukají,
z mléka syrovátku cedí,
  sýr a tvaroh dělají.

Lehčím dílem po večeři
  obírá se čeládka,
přede, nebo dére peří;
  čas jí krátí pohádka. —

Posléz otec nebo synek
  něco čte ze zákona;
než nastane odpočinek,
  modlitba se vykoná. —

Nechať zdá se obyčejné,
  sprosté dílo rolnické:
není věru pořád stejné,
  jak, měšťáku, dílo tvé.

Nepohrdej veským stavem,
  nechlub se svým řemeslem,
raději sviť lepším mravem,
  poctivosti příkladem!

Pasák.

Oheň praská, dým se valí,
  sloupem vzhůru víruje;
v starou houni hoch se halí;
  nebožátku zima je.

Sirotek — sám měl by třeba
  domácího hlídání: —
za halenu, soůsto chleba —
  brav na pastvu vyhání.

Vlnou kryté ovce pase
  tvrdým rohem obuté:
sám pasáček v chladném čase
  bůty mívá vyzuté.

Duše dobrá — do kostela
  šetří obuv na svátek!
za života otce měla,
  čeho třeba, dostatek.

Ano zpívá — duše mladá —
  ač se zimou zachvívá,
při ohníčku tomu ráda,
  že si — nohy zahřívá.

Radovánky veské.

Zelenají se již háje,
  raduje se celá ves;
chasa mladá staví máje,
  hudbu, zpěv opáčí les.

Na obžinky se těšívá
  mladá čeleď veselá,
taneček se jí dopřívá,
  žatvu-li svou dodělá.

Vínek z klasů, charpy, šlatce
  chasa pánu věnuje,
a ten žence a pak mlatce
  penízem podaruje. —

V zimě poslední domlátka
novou radost dovolí;
při ní škádlí se čeládka,
„starého“ — si vyvolí. —

Veselost je české chasy
přirozená povaha;
i za příkrého počasí
v práci dát se neváhá.

Po obloze hrdélkuje
rozveselen skřivánek;
dívka v poli zanotuje
jednu ze svých zpěvánek.

Chasu píseň baví mile
s dílem také sloučená;
práce pak, co kratochvíle,
snadno bývá skončena.

Hody.

O vánocích hoši chodí
na výroční koledu,
silnější menšího vodí —
pro oříšky vzdor ledu.

V masopustě jitrnice,
klobásy a bachory,
koblihy a hnětenice
hostinské jsou výtvory.

K velkonocům zabíjí se
kůzle nebo beránek,
kaše s medem plyne v míse,
přijídá se bochánek.

Červená vajíčka děti
o pomlásce dostanou,
s průpovědí ku paměti
na nich vyrejsovanou.

Husám porážka nastává
  o ročním posvícení,
svatý Martin ještě dává
  rohlík na přilepšení. —

Starý zvyk na všecky svátky
  cos nového míti chce:
toho přejí české matky
  dětem i své čeládce.

Svatba selská.

Přípravy k svatbě.

Velkou mívá v kraji slávu
  selská svatba bohatá;
hostům dává družba zprávu,
  hochy zve i děvčata.

V pěkný oděv se mládenci
  v onen den obláčejí,
dívky pod krásnými věnci
  k nevěstě přicházejí.

Svatba jede, fábor vlaje
  na kloboucích mládencům,
zástup výská, hudba hraje —
  ticho pak — jdou v Boží dům.

A když ze chrámu se vrátí
  se mladými manželi,
vozy domů se obrátí,
  hlučí opět veselí.

Tabule svatební.

Zatím v kuchyni se snaží
  mnohonácte kuchařek,
vaří, paří, pekou, smaží
  všeho dost a hostům vděk.

Ubrusem se kryjí stoly,
  nádobím květovaným;
připraveno, cožby koli
  k chuti bylo pozvaným.

Mládež chvíli v hospodě si
  poskočila do kola:
náhle zastaveny plesy;
  posel k obědu volá.

Plech i dřevo hudby zvučí,
  počne slavné tažení;
výskajíce hoši hlučí,
  až pak vejdou v stavení.

Družba píseň započíná
  a modlitbu nábožnou,
Boha dárce připomíná —
  všickni ruce vzhůru pnou.

Polévka se nese, po ní
  hovězího vážný kus,
vepřovinka luzně voní,
  se zelím i křehká hus.

Aj, tu plave v medu kaše
  s perníkem omaštěným;
dětem sluje „mátinaše," —
  lahodná pochoutka jim! —

Nesou kachny, jehně, tele,
chutně zadělávané,
po krocanu zlaté sele,
holuby nadívané.

Pivo k jídlu zapíjí se
pálenka i slazená,
hody končí věž na míse
koláči vyhraděná.

S pece mláď se již usmívá
na žádoucí výsluhu,
s laskominou se již dívá
stoulíc na koláč hubu.

Družba všecko všude řídí
a s mládenci pořádá;
okem slyší, sluchem vidí,
dřív, než jej kdo požádá.

Chvíli píseň mládež ráda
veselou si zazpívá; —
někdy hoch sám slova skládá
k notě hudba zaznívá.

Šprýmy baví družba hosti,
a své vtipy rozvíjí,
všechněm pak ze zdvořilosti
dle pořádku připíjí.

Snahou družby obratného
hosté vèsměs uctění
za dvorný přípitek jeho
podarem se odmění.

Jízda svatebčanů.

Po obědě se rozloučí
dcera se svým domovem,
pak započne jízda roučí
lesem, polem, podolem.

S jásotem vezou nevěstu,
peřiny a nábytek,
ženich, kde mu brání cestu,
musí dáti výplatek.

V cestě ledakde číhává
  Turek divně tvářený,
volný ale průchod dává
  za dárek vylouděný.

Jinde, jako Břetislavu,
  v cestě řetěz překáží:
mládenec je pro svou slávu
  rázem — hůlkou přeráží.

Úvod mladé hospodyně.

Posléz pak dojedše cíle
  hosté s vozů slezají,
a hned do světnice bílé
  veselí přichvátají.

Ženich s družbou tam uvádí
  nevěstu k svým rodičům,
ti uvítavše ji rádi
  přijímají ve svůj dům.

Po vítání, po večeři
dobrá matka synova
nevěstě, své nové dceři,
klíčů chomáč odevzdá. —

Tak statečky nastupují
děti po svých rodičích:
starým dnové tiše plújí,
zří-li blaho dětí svých.

Rukodílny.

Čech nejradši hospodaří
na dědičné roli své;
než, i dílo se mu daří,
ku kterému chuť ho zve.

V žádné dílně není líný,
s Němcem běží o závod.
Na melivo žene mlýny
tokem nebo párou vod.

Ze lnu, z řepky olej tlačí,
  pivo z ječmene vaří,
ze buráku se mu sladčí
  cukrový var podaří.

Barví hedvábí a vlnu,
  nítě, přízi, tkanice,
vytiskuje na bavlnu
  obrazy a květnice.

Kosmanoské šátky chválí
  sám i hrdý Angličan;
Strakonické čapky v dáli
  kupuje Zadunajan.

Horák plátno tká a bílí
  Krkonošů na patě,
Domažlík s kalouny pílí
  po nevelké odplatě.

Rudohorští pletou krajky,
  Zvykov tence přísti zná,
Liberk sukna, Warnsdorf cajky,
  Jilemnice kmenty tká.

Ze skla Jablonc perly krásné,
Turnov skládá kamení,
jakou barvou, mysl žasne,
křemen pouhý vymění.

Hořovice s Novou Hutí
zlatu vzdory dělají,
skvostné šperky dámám k chuti
ze železa slévají.

Dávno došla ctného jmena
čistá, barvená i skla;
v zámoří uznána cena
českého i zrcadla.

Porcelán se také chválí,
kamenina, majolík,
i co z hlíny se vypálí,
i co dělá nástrojník.

Průmyslné české práce
světem se proslavily;
křišťalové i paláce
poctu jim přisoudily.

Průmyslník.

Vtipný na mysli přemítá,
jak by dílo zvelebil,
jak by, co mu v duchu svítá,
na den světlý vyvodil.

Než ať všecky světa díly
chválí, Čechu, tvé práce:
a tvou slaví zdárnou píli
světa skvělé paláce:

rozjařuj se po té chvále
k dílům spanilým tvůj duch;
nikdy nezapomeň ale,
dárce vtipu že jest Bůh.

Ať se člověk moři hradí,
světy měří jeho duch,
magnétem ať blesky svádí,
hromu zastavuje ruch;

myšlénky ať mořem vede
obalená z drátu nit:
proti Bohu nic nesvede,
třebas byl obrovský lid.

Obchod.

Máme mosty, máme cesty
železné i kamenné;
máme všady mezi městy
silnice vydlážděné.

Na kolech se kolébají
vozy valné, břichaté;
plachty tuhé pokrývají
bedny, žoky měchaté.

Tak se dle potřeby sváží
všaké zboží kupecké;
z místa k místu se dováží
po silnici královské.

Tak si vyměňují plody
po všem světě krajiny,
pomoc v čase neúrody
rychlá přijde z cizíny:

Než co nám kdy propůjčuje
v nedostatku cizina,
trojnásob jí nahražuje
naše plodná otčina.

Plavba vltavská.

Klády, Šumava jichž plodí,
k Praze vozí Vltava,
zabedněná v hlubé lodi
sůl Rakouská sem plavá.

Spletené hadí se vory
ve klikatých zátokách,
plavec přemáhá ty vzdory
utužilý v nehodách.

Skály a kameny škodné,
spády, prahy, proudy zná;
kde je voda líná, bodne,
rudlaty si pomáhá.

Vrátných pozor, plavců snaha
úrazům se vyhybá;
mělčiny a písky zmáhá,
skalinami probíhá.

Řek propasti Charybdině
hrůzyplné jmeno dal:
strašných báji o skalině
lodělomné povídal:

České Charybdě a Skylle
plavec náš se posmívá,
a jim jako z kratochvíle
Basa, Housle přezdívá.

„Uhne-li se plavec Base,
na Housličky narazí:“
na proudech veselé chase
přísloví to v ústech zní.

Jest-li napružena pýchou
buje vášeň mladíka:
což pak učiní ji tichou?
Smrti šíp — rýč hrobníka. —

Pomněme vždy na sled činu,
na života svého cíl —
ať nenese nikdo vinu,
že zde marně, bujně žil!

Snahy vyšší.

Nad výdělky výše stojí
snaha zdárné osvěty,
volný život v obci dvojí —
státu, církve rozkvěty.

Vizme, jak se blaho lidu
stále dále rozmahá,
kam šlechetná snaha v klidu
blahodějném zasahá.

III.

Snahy a city naše.

Zámky.

Milo bývá podívání
na zámky a na dvory,
na jich pěkné spořádání,
na sady a obory.

V parku květnice se střídá
a rozličných stromů háj;
co jen oko rádo vídá,
poskýtá ten zemský ráj.

Nechť si krášlí svoje žití
zeman, boháč uměle,
má-li při něm živobytí,
chudý práce nežele.

Jen lichváře, jenžto pije
vyhublého lidu pot,
an sám v rozkoších jen tyje,
Boží odsuzuje soud.

Starý svědek.

Luna svítí; vidím pusté
zbytky tvrze, staré zdi;
křoví po nich roste husté,
noční pták nad nimi bdí.

Nyje, vyje smutné dumy
o obřích a ritířích;
poslouchají němé rumy,
poslouchá ho lesík tich.

Střídalo se obrů plémě
v panství dávno zaniklém,
pod nímž krvácela země
vražedlným odbojem.

Síla obrů — Bohu vzdorná,
lidu zhoubná — zuřila;
věž okrouhlá — lidomorna
mnohou oběť ztrávila.

Násilník, kořisti chtivý,
zdvíhal válku svévolnou,
meč napřahal zlostně mstivý
na chudinu nevolnou.

Během věků se rytíři
vystřídali — dobří — zlí,
až pak zuřiví kacíři
pobořili pyšných zdí.

Pýcha pomstu vyvolává,
pohrdači zákonem
hubí, ruší lidská práva;
kronika to svědčí všem.

Nad rumem tím svědek volá
bašta, pnoucí se nad ním:
„Jako s hůry, tak i z dola
pych je skutkem neblahým.“

Města.

V míru všecko líbě zkvítá;
patřme vůkol kamkoli,
k lepšímu vždy čáka svítá
po městech i v přespolí.

Města naše úhlednosti
pěknější nabývají;
ozdobnější výstavnosti
domy v nich se zdvihají.

Ejhle! nádherné paláce
rostou z hlíny pálené,
a jich zdobí vkusná práce
ruky neunavené. —

Hmota mrtva, ale živý
nad ní vládne mistra duch:
Kdož pak světa stavěl divy? —
Velmistr všech mistrů — Bůh.

Praha.

Praha, české vlasti hlava,
mistryně všech umění,
královská stolice práva
zemského i řízení,

ctihodná ta Čechův matka,
vše, co krásno, pěstuje,
na všech místech se památka
slávy její zjevuje.

Na sedmi pahorcích leží,
jako Řím založená,
prostředkem Vltava běží
široce rozvedená.

Z lůna řeky, jako ráje
rozkošného obnovy,
vynikají miloháje —
spanilé tři ostrovy.

Dvojí stranu řeka dělí;
  města mosty spojují,
skála ten, druh řetěz smělý,
  oba ledům vzdorují.

Chrámy, věže, domy slavné,
  pětsetletý Karlův most,
budovy ty starodávné
  obdivuje každý host,

nechť se na ně s hůry dívá
  od hrádku Rudolfova,
anebo-li ze protiva
  ode hřbetu Žižkova.

Skála Vyšehradská pne se
  vysoko nad Vltavou,
ač jen holé jmeno nese
  slyne slávou bývalou.

Petřínský vrch korunuje
  zoubkované hradby lem,
bílá hradba ukazuje
  krále Karla diadém.

S ním se hora Sion pojí,
pěstitelka umění,
níželi se v úval krojí;
na dně pramen temení,

Libuše kde prorokyně
věštívala vídění,
povolavší vévodkyně
starších lidu k radění.

Na Hradčanském vrchu sedí
s královským to trůnem hrad,
a na celé město hledí
Chotkův přívětivý sad.

Svatovítský dóm tam pne se
jako loď Noémova,
s bání k oblakům se nese
smělá krytba chrámová.

Ve svatyni té ostatky
ctíme svatých vlastenců.
Čech upřímný slaví svátky
Božích blahoslavenců.

Hroby svatých, hroby králů,
  hrdin, a věd ctitelů
píší nesmírnou chválu
  vlasti zvelebitelů —

Tam putujte, moji milí,
  jednou až dorostete,
za krále a za vlast chvíli
  zbožně se pomodlete.

Školy.

Máme školy, máme domy
  k vyššímu vycvičení,
i kde němý, nevidomý
  nabývá poučení.

Radostné jest podívání
  na ty jaré zástupy,
jak se berou v době ranní
  v duchacvičné ústupy;

chvátají tam předychtivi
  býti na svém místě v čas,
chvalitebně žádostiví
  slyšet učitelů hlas.

V srdci Prahy staréť sídlo
  vysokých škol, Karolín;
i Museum, skrovné bydlo
  českých Mus a přírodnin,

malý obraz vlasti celé,
  staročeské osvěty,
pomník minulosti skvělé
  s přítomnosti výkvěty.

Patřme na převzácné zboží,
  na památné výtvory,
jak se každým rokem množí; —
  těsné jsou již prostory.

A však v bednách nesmí tlíti
  Libšteinského poklady,
skvostnější mohouce býti
  biblothéky základy.

Vlasti čest nás mocně bádá
stavět širší Museum,
vtip i ruka Čechů žádá
stálý křišťálový dům.

Jazyk mateřský.

Stejný jazyk jednorodců̊v
posvátné dědictví jest,
statek ducha našich otců̊v,
naše sláva, naše čest.

Tím nám sladce matka pěla
první píseň citlivou;
otcovská tím ústa zněla
výstrahou starostlivou.

Tím kněz Páně učil znáti
nás dobrotu Tvůrcovou,
o cnost bohumilou dbáti, —
učil mírnit vašeň zlou.

Klíčem mateřštiny dvéře
věd otvírá učitel;
kdo to právo komu béře,
ducha jest utlačitel.

Jazyk svůj si nedám bráti;
otců mých dědictvím jest;
jeho práv mi neukrátí
cizá chlouba ani lest.

Chvála jazyka českého.

Není chudý jazyk český,
jak se nevědomci zdá;
není tvrdý, sprostě veský,
jak se háncům podobá.

Lid náš v polí a podhájí
zpívá píseň líbeznou:
lahodami sluh ukájí
a dojemnou notou svou.

A když píseň lidu pěje
zdárný zpěvec národní,
ze slov nelíčených věje
srdcejemné nadšení.

Starý diplom české řeči
brzo čítá tisíc let,
a ten očividně svědčí,
že je schopným strojem věd.

My svá ryzá slova máme
ke všem možným myšlénkám;
u cizích dluh neděláme,
nepotřebí půjček nám.

Vrána chlub se pávím peřím,
nazývej ho jměním svým;
že je páv, já jí nevěřím,
spokojen jsa, co jest mým.

Ustavy umělecké.

Praha umění výtvorné
  s oblibou zvelebuje
štětcem, dlátem dílo vzorné
  nejedno vykazuje.

Zvelebuje zpěv i hudbu,
  a již o těch chovancích
cizina vynesla sudbu
  plnou chval jim lichotných.

Po všem světě skoro řídí
  Češi hudbu ve sborech:
přísloví zní u všech lidí:
  „S houslemi se rodí Čech.“

Pomoc v nehodě.

Aby lidé v jevo dali,
žije-li v nich lásky duch,
a se pýše neoddali,
nehodou je zkouší Bůh.

Nelze nám na světě zbýti
úhon všech po celý čas;
požár nebo krupobití
zastihuje někdy nás.

Lidomilý spolek lásky
pomáhá poškozeným,
skládaje pomocné částky,
podporu podává jim.

Tak se Boží dopuštění
stává cnosti zjevením;
tak i nehoda se mění
lásky spolutrpením.

Spořitelna.

Který dělník míti žádá
obživu pro mdlejší věk,
do pokladnice ukládá
uspořený výdělek.

Činí tak, jak moudrá včela,
která v létě sbírá květ;
jaký sobě usnášela,
v zimě požívá svůj med.

Jest-li v létě krom nadání
převládala nehoda,
z loňského jí požehnání
včelař v nouzi stravu dá.

Neopusťte, hospodáři,
svého v nemoci sluhu,
by nežebral ve svém stáří,
udělte mu výslahu!

Pocta lidomilům.

Vzdejme poctu zakladačům
  dobrodějných ústavů,
k činům pěkným pobadačům;
  vlasti jsou na proslavu!

Poctu hraběti Erwínu;
  Přemyslův že uctil pluh!
Vlastenskému tomu činu
  rovný rozmáhej se duch!

Poctu mužům lidumilým,
  novověkým Přemyslům,
kteří skutkem ušlechtilým
  obnovují starý dům!

Šlechtě ducha.

Díky vám, kdo zbudili jste
slovem národ z chrapotu!
světlem ducha noční vy jste
zapudili mrákotu.

Díky vám, kdo jste rozhřáli
srdce svého národu!
k životu jste vyvolali
skřehlou lidu přírodu.

Pocta vám, kdo v moci máte
slovo, a za národ svůj
šlechetně se přimlouváte!
jméno vaše dobré sluj!

Svoboda.

Pružné péro k účinnosti
jestiť lidu svoboda ;
taktě základ pravé cnosti —
zvířat los je poroba.

Nenos ale zlostná zvůle
svaté jmeno svobody ;
svobodať, kde dobrá vůle,
kde všem zákon vévodí.

Kdo nepojal zákon Krista
živé lásky k bližnímu,
toho není víra čista ;
zákon lidstva skryt je mu.

Společenský zákon káže :
„Práva k povinnostem lnou ;
svobodu svou občan váže
sousedů svých svobodou“.

Králi sláva!

Blahý lidu ze výměny
roboty vykvétá stav;
výbavy plod drahocenný
smířlivý je lidu mrav.

Proti panstvu zášti hyne
staré, zakořenělé:
nedůvěra též pomine
z myšli upokojené.

„K povinnostem stejná práva“!
nové heslo císařské
smířilo vše. Králi sláva
za to slovo královské!

Dvě srdce.

Velebný jsi, Pražský hrade!
  velebnější ale, když
ozáří tě jitro mladé;
  ohněm slunce pak se stkvíš!

Oheň slunce ostře plane
  v řadách oken plamenných:
jemněji však vlídnost vane
  v dvou tam srdcích vznešených.

Potěšuj se srdce Vaše,
  císařští lidmilové,
pohledem na města naše,
  kde ctí Vás tisícové.

Rodina Císařova.

Z Vídně pověst ondy zněla
z císařského nádvoří,
že princ Rudolf a Gizela
také česky hovoří.

Radujte se, české děti, —
radostná toť novina;
Vám též bude rozuměti
císařova rodina.

Dvě srdce.

Velebný jsi, Pražský hrade!
velebnější ale, když
ozáří tě jitro mladé;
ohněm slunce pak se stkvíš!

Oheň slunce ostře plane
v řadách oken plamenných:
jemněji však vlídnost vane
v dvou tam srdcích vznešených.

Potěšuj se srdce Vaše,
císařští lidmilové,
pohledem na města naše,
kde ctí Vás tisícové.

Rodina Císařova.

Z Vídně pověst ondy zněla
  z císařského nádvoří,
že princ Rudolf a Gizela
  také česky hovoří.

Radujte se, české děti, —
  radostná toť novina;
Vám též bude rozuměti
  císařova rodina.

Dvě srdce.

Velebný jsi, Pražský hrade!
velebnější ale, když
ozáří tě jitro mladé;
ohněm slunce pak se stkvíš!

Oheň slunce ostře plane
v řadách oken plamenných:
jemněji však vlídnost vane
v dvou tam srdcích vznešených.

Potěšuj se srdce Vaše,
císařští lidmilové,
pohledem na města naše,
kde ctí Vás tisícové.

Rodina Císařova.

Z Vídně pověst ondy zněla
  z císařského nádvoří,
že princ Rudolf a Gizela
  také česky hovoří.

Radujte se, české děti, —
  radostná toť novina;
Vám též bude rozuměti
  císařova rodina.

Dvě srdce.

Velebný jsi, Pražský hrade!
velebnější ale, když
ozáří tě jitro mladé;
ohněm slunce pak se stkvíš!

Oheň slunce ostře plane
v řadách oken plamenných:
jemněji však vlídnost vane
v dvou tam srdcích vznešených.

Potěšuj se srdce Vaše,
císařští lidmilové,
pohledem na města naše,
kde ctí Vás tisícové.

Rodina Císařova.

Z Vídně pověst ondy zněla
z císařského nádvoří,
že princ Rudolf a Gizela
také česky hovoří.

Radujte se, české děti, —
radostná toť novina;
Vám též bude rozuměti
císařova rodina.

Velký svatvečer.

Velký svatvečer slavíme,
 sta set zvonů hlaholí;
tisíciletým hodem ctíme
 slovanské apoštoly.

Z Moravy k nám do Čech přešla
 svatá víra Kristova,
odtuď našim dědům vzešla
 hvězda ta tříkrálová.

A to bylo svaté dílo
 Soluňského Methoda,
slovo srdcí nechybilo; —
 křtěn byl český vojvoda.

Bořivoj byl onen kníže
 a choť jeho Lidmila;
v Čechách pak se bez obtíže
 víra Krista štěpila.

Na tom stromě jsou vykvětli
Václav, Prokop, Vojtěch, Jan;
těmi víry, ctnosti světly
ozářen je český chrám.

Svorně slavme s Moravany
štastně dočekaný hod,
tisíciletý, požehnaný
pro celý slovanský rod.

Zahlaholte Pražské zvony
slavte vzácný svatvečer:
slav ho, vlasti s milióny
věrných synů svých a dcer!

Sbratření.

Jako bratří se milujme
Moravané, Čechové!
že jsme vesměs, pamatujme,
jedné matky synové.

Slezané i vy Slováci,
patříte k nám původem;
bratři nedílní, rodáci
nedílným jsme národem.

K obraně vespolné lili
krev svou naši předkové;
že jsme svoji, osvědčili
udatní hrdinové.

Uher Turku se již kořil,
v Budinu již bašu měl:
aby hory nepobořil,
Slovák ve svém kraji bděl.

Korunu Uherskou bránil
  Moravan, Čech, Rakušan;
Víden Soběský zachránil,
  slavný polský král a Pán.

Od věků patříme k sobě,
  braňme se vždy vespolek,
svorní žijme v nové době
  císaři i sobě vděk!

Lid s pány.

Mnoho smutků a žalostí
  česká líčí kronika:
a přec pocitem hrdosti
  srdce moje přetíká.

Divím se podivné síle
  tak malého národu,
jak v šerosti starobylé
  pod vedením vojvodů,

ubránil se hrdinami
a pojistil vlasti klid. —
Páni nebili se sami,
s nimi bojoval i lid.

Hrdost národní.

Urozenost šlechtě velký
k poctivosti podnět jest,
pouhý rod však důvod mělký
nezaslouženou na čest.

Jak je sláva předků hanou
nezdárnému zemanu:
národní tak hrdost planou
jalovému občanu.

Vlastencové.

Jaká v srdci plane láska
k milovaným rodičům:
taká váže k vlasti páska:
vlast je náš rodinný dům.

Přejme zboží přirozené
vlastní každé krajině:
zvelebujme udělené
dary naší dědině.

Vlastenec si všeho váží,
co Bůh zemi jeho dal;
vůlí, skutkem pak se snaží,
by ji též ozdoboval.

Bohem každému ve vlasti
určena jest úloha;
z činů bude účet klásti
duše naše u Boha. —

Každý roli svou vzdělávej
a z ní vyveď užitek:
dárci všeho — Bohu — vzdávej
za zdar díla čest i vděk!

Věrní císaři a králi
vlasti buďme štítové,
v povinnostech svatých stálí: —
budem pak vlastencové.

Vysvětlivky.

Hory. Str. 2. Chrámem rozumí se tu chrám Sv. Jiří na Řípu.

Str. 3. *Milešovský* vrch jest nejvyšší v českém Středohoří. Původ německého jmena jeho: *Donnersberg* pochopil spisovatel na cestě své z Prahy do Teplice r. 1825, vida tehdáž před sebou malý mrak, jenž níže ji ku patě vrchu se spustil, s něhož blesk několikráte vyšlehnul, an jasně modrý vrchol nad temným oblakem čněl. Patřitel pocítil tu poněkud velebu Sinaje. *Brdy*, pohoří v bývalém Berounském kraji. — *Hvozd*, lesnatá odnož hor Šumavských. — *Javor* s Černým Jezerem hory v Šumavě. — *Bezdězy*, velký a malý Bezděz, hory mezi městy Bělou a Dokzy (Hirschberg). — *Ještěd* vrch u Liberka.

Str. 4. *Trosky*, zříceniny tvrzí na vysedlých dvou skalách. — *Zámrsky* (Adersbach), pověstné pískové skály rozmanitého tvaru na vychodní patě Krkonošů. — *Prachovské* skály u Jičina, spojené s Hrubou Skalou. Skála nazvaná *Točenice* poskytuje milý pohled na Libuň, klídné sídlo jednoho ze starších buditelů literatury české, *AntonínaMarka*, — a na vrch *Kozákov*, kde se posud mnoho drahých a vzácných kamenů nalezá, z nichž Trutnovští dobře těžiti umí. — Pahorky *Zapražské*, vápenné skály nad Podolím a *Hradišt* nad Zbraslaví s rozsáhlými starobylými valy.

Str. 6. *Sahára*, veliká poušť v Africe.

Str. 7. *Děčín* město a zámek hrabat z Thunů nad Labem.

Str. 9. *Mohyla*, nasypaný kopec nad hrobem hrdin národních.

Str. 13. *Slanská* studnice, jediný ale slabě slaný pramen u města Slaného v Čechách, z kterého se kuchyňská sůl vyvařiti dá. Za Nezamysla byly tu založeny solivary, jichž ale dle pověsti Žatečti zkazili a prameny ucpali, aneb což pravdě podobněji, jich odvedli

do blízského Červeného potoka. — *Chybně* se za doby naší psáti počalo město Slané — na místě Slaný, rozuměj vrch, anebo potok, pramen. V prosté mluvě se posud říká: Tam leží Slanej t. j. Slaný. Tak též = Vraný, na potoku Vraném; *Vysoký* t. j. vrch, a dle něho město.

Str. 15. *Březová* hora u Svaté Hory.

Str. 16. *Brasilie* a *Kalifornie* bohaté země v Americe. — *Midas*, král Lidský, o jehož nemoudré žádosti vypravuje první čítanka.

Str. 17. *Mosaiky*, druh malby ze složených kaménků rozmanité barvy.

Str. 17. *K obraně* vlasti povolal r. 1808 císař František na hlas královský *obrance* také v Čechách, jenž tudíž proměnili srp i kosu v zbraň.

Str. 18. *Topasy* nalezají se v jamách, odkud se kámen a šterk vozil na silnici mezi Kopidlnem a Jičínem.

Str. 18. Nejbohatší monstrance, dar, tuším, pošlý od rodiny knížat z Lobkovic, ozdobena 6666 drahými kameny, nachází se v pokladě ctih. Otců kapucínů na Hradčanech v Praze.

Str. 19. *Lomy*. O nerostech zde

jmenovaných lze se dočísti v prostonárodním přírodopisu Dr. Václava Staňka.

Str. 22. *Křepelka* hádá prý příští cenu obilí; naráženo na hlas její, jejž lid si za „pět peněz" vykládá.

Str. 29. *Sněžka*, nejvyšší vrch v Krkonoších.

Str. 34. *Libanon*, pohoří pohraničné mezi zaslíbenou zemí (Palestinou) a Syrií.

Str. 46, 47, 54, 59, 60. Z úmysla vyjmenována jídla naše národní. Snadno by se strojnasobiti dala; není, tuším, národu, kdež by strojiti uměli tolikero moučných jídel, jakých strojívají české hospodyně.

Str. 66. „Světa skvělé paláce," ruzuměj: Křišťalové paláce, kde se dějí výstavy plodů výrobků ze všech dílů. světů.

Str. 69. *Vrátný* spravuje velké veslo na lodí. — *Scylla*, skála a *Charybdis* propasť v moři blíž úžiny Sicilské. — *Basa*, *Housle* škodné kameny v proudech Vltavských nad Štěchovicemi.

Str. 71. *Přísloví*: Jako stín a pára pomine všecko. — Život lidský pára. — Pan Ctibor Tovačovský užíval také přísloví: Měchýřem a parou nás

neodstraší:“ nyní by ale i statečného ritíře zle povalil ten kovaný měchýř, ze kterého se pára tlačí.

Str. 75. Nádherné *zámky* v Čechách jsou mimo jiné: Hluboká v Budějovicku, Husa v Čáslavsku, Krásný dvůr a Železná Hora v Žatecku, Červený Hrádek v Litoměřicku. a j. v. — *Parky* u Krásného a Červeného Dvora, u Červeného Hrádku, Železné Hory, ve Vlašími, v Zákopech a na Vorlíku, a j. S velikým nákladem a pouze z dobrodějného úmyslu vzdělati dal kníže *Kinský* holé skály a příkré straně k Petřínu přiléhající.

Str. 76. *Zbytky tvrzí*, jako na př. Jenštein, Kokořín, Jestřábí, Okoř, Klepy, Andělská Hora, Zvikov, Přimda a j. Památné staré hrady a posud zachovalé i obývané jsou: Karlstein, Chlumec (v Berounsku) Nížbor, Vorlík, Krumlov, Bechyň, Žleby, Rychemburk, Náchod, Brandýs nad Orlicí, Litice, Kosť, Hrubá Skála, Česká Kamenice a t. d.

Str. 80. *Diadém*, koruna. Zeď na Petříně má skutečně podobu nesmírně

veliké koruny. *Hora Sion*, Strahovský klášter s velikou bibliothekou a obrazárnou.

Str. 81. *Chotkův sad*, u Bruské brány. O okrášlení města Prahy získal si bývalý nejvyšší purkrabí, Karel hrabě Chotek, neminoucí zásluhy. Na jeho ponuknutí vystaven také přes Vltavu nový řetězový most; obchod děkuje ráznosti jeho rozvětvěnou síť dobrých silnic po celých Čechách.

Str. 83. R. 1862 zesnulý bývalý, c. k. státní minister, hrabě František Libšteinský z Kolovrat, daroval svou znamenitou a skvostnou knihovnu Museu království českého. Poklady tyto leží bohužel posud v bednách pro nedostatek prostory v nynějším chatrném domě musejním. — Témuž museu daroval hrabě Hanuš Krakovský z Kolovrat mnoho vzácných rukopisů.

Str. 90. Hrabě Ervín Nostic vystavěti dal pěkný pomník s pluhem na poli u Stadic, kdež dle starobylé pověsti oral Přemysl, než byl povolán na knížecí stolec český.

Str. 85. Sbírku písní národních vydali: Fr. Čelakovský a Karel Erben českých, Fr. Sušil moravských.

Str. 86. Zdárný zpěvec písní národních, jako na př. Píšek, Strakatý, Lukeš. — *Tisíciletým diplomem české řeči* míní se vzácný rukopis Zelenohorský, jinák Sněmy, z konce devátého neb z počátku desátého století, a zlomek evangelia sv. Jana. Do devátého století sahá také skládání historických písní: Čestmír a Záboj v rukopisu králodvorském. — Ohebnost a dokonalost ústrojí českého jazyka dokázal první Jos. Dobrovský. Slovní bohatost a ryzost našeho jazyka poznati ze starobylých skládání a z jiných spisů předhusitských. Dokonalou uspůsobilost mateřštiny naší ku zkoumání a bádání vědeckému ve všech odvětvích vědomostí lidských poznal první Josef Jungmann. Kdyby Jungmannů a Preslů nebývalo, snad bychom se posud uspokojovali s jalovými spisy z přeceňovaného věku, bezprávně zlatým nazvaného, v kterém mohl podlý a sprosťácký písničkář

Lomnický za dvorského básníka býti korunován.

Str. 87. *Umění výtvorné*, malířství a sochařství. — Hudba zvelebuje se zvláště v slavném ústavě Pražském, řečeném konservatorium. Z toho vystoupil mimo jiné Slavík, proslulý houslista, jejž v Paříži pak mladým Paganinim jmenovali.

Str. 90. *Dobrodějných ústavů* duchovních i světských množstvím honosí se naše Praha a stále se nové a nové zakládají, obyčejně dobrovolnými sbírkami obecenstva.

Str. 90. *Novověkými Přemysly* rozumíme onyno velmože, kteří na zvelebení orby veliký náklad vedou, a sami osobně řízením rolnických spolků a porad ku vzdělání našeho rolníka přispívají. S úctou tu jmenujeme osvícená knížata Jana Adolfa a Karla ze Švarcenberka, Jana a Jiřího z Lobkovic, Rudolfa Taxisa, hrabata Klama Martinice, Jindřicha Chotka a Harracha.

Str. 91. *Šlechtou ducha* rozumíme výtečné spisovatele a věhlasné řečníky na sněmu zemském a v radě říšské.

Stanford University Libraries
3 6105 008 512 951

